

Жобаның атауы: ИРН АР19174468 Солтүстік Қазақстан жағдайында майдың, талшықты алу мақсатында өнімділігін жоғарлату үшін қазақстан және қытай селекциясының зығыр сорттарын өсіру технологиясының трансферті бейімдеу

Өзектілігі: Соңғы уақытта Қазақстанда майлы дақылдардың егіс алқаптарының кеңеюі байқалады, бұл негізделген үрдіс болып табылады, өйткені соя, рапс, зығыр сияқты дақылдарды өсіру қажеттілігі айқын, бұл экономикалық тұрғыдан тиімді, өмір сүруге қажетті перспективалы дақылдар. Ел Үкіметі осы бағытта АӨК-нің мемлекеттік бағдарламаларын әзірледі, мысалы, 2017 жылғы бағдарламада зығыр егу алаңдарын кеңейту 44% - ға болжанады, бұл ретте "Oil World" талдаушыларының болжамына сәйкес, 2019 жылы Қазақстан егіс алқаптары бойынша ғана емес, сонымен қатар майлы зығыр өндірісі бойынша да көшбасшы болып, рекордтық өнім жинады. көлемі 700 мың тонна. Бүгінгі таңда Қазақстанда зығыр майы-жоғары өнімді және маңызды дақылдардың бірі, Қазақстанда зығыр ауданы - 683,6 мың га құрайды. Қазіргі уақытта Солтүстік Қазақстанда майлы зығырдың 5 түрі аудандастырылған - Қарабалық 7, Қостанай кәріптасы, Лирина, Казар, Северный. Бұл дақылдың негізгі дақылдары Канада, Үндістан, Қытай, АҚШ, Аргентина және Ресейде шоғырланған, мұнда зығыр тұқымдарының жалпы өнімі 1,9-дан 2,7 миллион/т-ға дейін. Ауыл шаруашылығы ғылымының дамуымен және май қышқылдарының арақатынасы мен майдың қышқылдық құрамымен сипатталатын перспективалы сорттардың пайда болуымен аграрлық нарыққа зығыр-бұйра сияқты дақыл ілгерілеуде. Шикізат мәселесін шешудегі маңызды рөл өндіріске зығыр сорттарын енгізуге тиесілі, оларды қосымша шығынсыз пайдалануға мүмкіндік береді 25-30 % зығыр өнімінің өнімділігін арттыруға, зығыр талшығының сапасын жақсартуға және зығыр өндірісінің тиімділігін арттыруға мүмкіндік береді. Алайда, негізгі проблема-мәдениеттің биологиялық ерекшеліктерін және аймақтың климаттық өзгерістерін ескере отырып, экономикалық шығындарға жол бермейтін өсіру технологиясының болмауы. Жобаның мақсаты Солтүстік Қазақстан жағдайында далалық және зертханалық зерттеулер жүргізу негізінде май мен талшық алу кезінде өнімділікті арттыру үшін қазақстандық және қытайлық селекция сорттарының зығыр өсірудің неғұрлым тиімді технологиясын трансферттеу және бейімдеу болып табылады.

Жобаның мақсаты - Солтүстік Қазақстан жағдайында зығыр өсіру технологиясын трансферттеу және бейімдеу арқылы қытай және қазақстандық селекция сорттарының зығырынан жоғары сапалы май мен талшық алу.

Күтілетін және қол жеткізілген нәтижелер: Жоба шеңберінде қытай және қазақстандық селекция сорттарының зығыр өсіру технологиясы серверлік Қазақстан жағдайында май мен талшық алу үшін бейімдеу. Зығыр дақылдарындағы арамшөпті өсімдіктер анықталады және олардың зерттелетін зығыр сорттарының өсуі мен дамуына әсері бағаланады; алынған майдың сапасы сорттық ерекшеліктеріне байланысты күшті; линолен, олеин, пальметин және стеарин қышқылдарының әртүрлі массалық үлесі бар зығыр майларының триацилглицерин протондарының ЯМ-релаксациялық сипаттамалары анықталады. Сондай-ақ қытайлық және қазақстандық селекцияның зығыр талшығын алудың қолайлы әдістемесін таңдау арқылы алынатын талшықтың сапасы айқындалатын болады. Статистикалық және Anova көмегімен алынған деректерді математикалық өңдеу және май мен зығыр талшығын алудың экономикалық тиімділігін бағалау жүргізіледі. Қойылған міндеттерді іске асыру нәтижесінде мақсатқа қол жеткізген

кезде мынадай нәтижелер алынатын болады: 1) Web of Science дерекқорында импакт-фактор бойынша алғашқы үш квартилдің журналдарында кемінде 2 (екі) Scopus дерекқорында кемінде 50 процентилі болатын мақала жарияланады;

Зерттеу тобының мүшелері:

Руководитель проекта – Елназарқызы Рахия, 2016 жылы Қазақ ұлттық аграрлық университетіне "Агрономия" мамандығы бойынша докторантураға түсті. 2020 жылы ҚазҰУ жанындағы диссертациялық кеңесте 3 шілдедегі № 18 Хаттама бойынша докторлық диссертация қорғады. Жұмыс тәжірибесі - 2014 жылдан 2022 жылға дейін "Қазақ егіншілік және Өсімдік шаруашылығы ғылыми-зерттеу институты" ЖШС-де жұмыс істеді, ғылыми қызметкер.

2019 жылдан 2022 жылға дейін "Қазақ ұлттық аграрлық зерттеу университеті" АҚ-да "Агрономия" кафедрасында, "Агробиология" факультетінде, қауымдастырылған профессор болып жұмыс істеді. 2022 жылдан бастап қазіргі уақытқа дейін С. Сейфулинна атындағы "Қазақ агротехникалық зерттеу университеті" КЕАҚ, Агрономия факультетінде аға оқытушы жұмыс істейді. Оның авторлығымен 36-дан астам ғылыми жұмыстар жарияланды, Scopus базасында 4 мақала, 4 патент, Scopus h-индекс – 1 дерекқорында 4 ұсыныс бар.

Ғылыми кеңесші - Стыбаева Ғани Жасымбекұлы а.ш. ғылымдарының кандидаты, профессор, h – индексі-2, 20 жылдан астам өсімдіктердің агротехнологиясы саласындағы зерттеулермен, үнемдеу технологияларын әзірлеумен, жемшөп дайындау технологиясымен айналысады; республикалық гранттық және халықаралық жобалардың жетекшісі болды. Отандық және шетелдік ғылыми-зерттеу институттарында, соның ішінде Миссури университетінде, АҚШ-та ғылыми тағылымдамадан өтті. 1 PhD, 18 магистр, 30-дан астам бакалавр дайындады. Жобадағы жұмыс бағыты: далалық эксперименттерді қою бойынша консультациялар жүргізеді; алынған деректерді талдау; зерттеу нәтижелерін жариялау, есептер дайындау. Web of Science (Researcher ID ABC-8535-2020), Scopus (ID – 56381546800), ORCID журналдарында мақалалары бар

Әлеуетті пайдаланушыларға арналған ақпарат: Зерттеу нәтижелері бойынша қытайлық және қазақстандық селекцияның зығыр талшығын алудың қолайлы әдістемесін таңдау арқылы алынатын талшықтың сапасы айқындалатын болады.